

Ryzyko pułapki rosnącego zadłużenia. Co trzeba wiedzieć o szybkich pożyczkach?

Wyjaśniamy

Świadomość ryzyka związanego z zaciąganiem „szybkich pożyczek” jest podstawą zachowania bezpieczeństwa finansowego. Sytuacje ryzykowne wiążą się przede wszystkim z pochopnym zaciąganiem zobowiązań, brakiem podstawowej wiedzy finansowej, nieczytaniem umów, a także z brakiem umiejętności oceny swojej obecnej i przyszłej sytuacji finansowej oraz wyliczenia całkowitego kosztu zaciągniętych zobowiązań finansowych.

Dlaczego pożyczamy pieniądze?

Potrzeba pożyczania pieniędzy wynika z chęci (lub konieczności) wydania w danym momencie większej kwoty pieniędzy, niż posiadamy. Może to być związane z jednorazowym dużym wydatkiem, np. na zakup samochodu czy mieszkania, bądź pojawieniem się nagłych potrzeb, takich jak np. kosztowna naprawa samochodu lub zakup nowej lodówki. Pieniądze mogą być również potrzebne na zapłacenie za dobra podstawowe (np. rachunki). Decyzja o pożyczaniu i wydaniu dodatkowych pieniędzy powinna być przemyślana. Jest to nie tylko decyzja o kwocie, którą chcemy otrzymać, ale także o rodzaju zobowiązania (kredyt czy pożyczka) oraz o tym, od kogo pożyczymy pieniądze. Kredyt zgodnie z prawem bankowym może zostać udzielony wyłącznie przez bank lub spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową (SKOK), natomiast pożyczki może udzielić nam nie tylko bank, SKOK, ale też m.in. firmy pożyczkowe.

Każde zadłużenie niesie ryzyko, np. brak możliwości jego spłaty, gdy stracimy pracę lub zachorujemy i będziemy potrzebowali pieniędzy na leczenie. Jedynym w pełni bezpiecznym sposobem finansowania naszych wydatków jest opłacanie ich – z posiadanych oszczędności. Nie zawsze jest to możliwe, choć powinniśmy pamiętać, że dzięki systematycznemu oszczędzaniu można uniknąć zaciągania zobowiązań. Oszczędności nie tylko dają pewną swobodę przy podejmowaniu decyzji dotyczących wydatków wykraczających poza nasz dochód.

Koszt kredytu lub pożyczki

Spłatenie kredytu czy pożyczki to nie tylko zwrócenie kwoty, którą pożyczaliśmy. Oprócz tego trzeba ponieść dodatkowe koszty, takie jak odsetki, prowizje, opłaty czy ubezpieczenie. To zobowiązanie, które może obciążać nasz budżet przez kilka miesięcy (pożyczka o niewielkiej kwocie) albo nawet kilkadziesiąt lat (w przypadku kredytów hipotecznych). Rata kredytu trwale zwiększa wydatki gospodarstwa domowego. Spłacanie miesięcznej raty kredytu lub pożyczki może oznaczać konieczność znalezienia bolesnych oszczędności w codziennych wydatkach np. na żywność, ubrania oraz opłaty za mieszkanie. Zanim weźmiemy pożyczkę lub kredyt, trzeba dokładnie policzyć, czy nasze dochody pozwolą na spłatę zobowiązania po uwzględnieniu wszystkich pozostałych wydatków. Przeprowadzenie takiej analizy wymaga obliczenia, ile faktycznie wyniesie koszt kredytu lub pożyczki.

Nominalna stopa oprocentowania kredytu

$Nominalna\ stopa\ oprocentowania\ kredytu = WIBOR + marża\ (albo\ strata\ wartości)$

Nominalna stopa oprocentowania kredytu podawana jest w skali roku.
Stawka WIBOR jest uśrednionym oprocentowaniem kredytów na rynku międzybankowym

Rzeczywista roczna stopa oprocentowania kredytu

$RRSO = WIBOR + marża + wszystkie\ koszty\ dodatkowe$

Koszt kredytu lub pożyczki jest ściśle związany z wysokością odsetek, które co miesiąc należy spłacać wraz z częścią pożyczonej kwoty, czyli kapitału. Wysokość odsetek jest stała (np. 10% w skali roku), albo jest sumą dwóch elementów: stawki bazowej (jest nią najczęściej WIBOR) i marży określanej przez bank, który udzielił kredytu. Stawki WIBOR są uśrednionym oprocentowaniem pożyczek na rynku międzybankowym, a ich wysokość jest pochodną stopy referencyjnej NBP ustalonej przez Radę Polityki Pieniężnej. Marża banku może zależeć z kolei od wielu czynników – np. polityki banku, wysokości wkładu własnego, okresu, na który została podpisana umowa, czy kwoty kredytu. Dodatkowe koszty to prowizja lub opłata przygotowawcza oraz składki na ubezpieczenie, które może być obowiązkowe (np. ubezpieczenie na życie czy ubezpieczenie nieruchomości).

Suma wszystkich kosztów związanych z zaciągnięciem zobowiązania finansowego odniesiona do kwoty kredytu lub pożyczki to rzeczywista roczna stopa oprocentowania kredytu/pożyczki, czyli RRSO. Znając ją, możemy łatwo porównywać między sobą różne oferty. Im wyższy wskaźnik RRSO, tym wyższy faktyczny koszt kredytu/pożyczki.

Czym jest zdolność kredytowa?

Jeżeli chcemy otrzymać kredyt lub pożyczkę w banku lub w SKOK, musimy wykazać się zdolnością kredytową. Bank chce wiedzieć, czy mamy możliwość spłacenia kredytu w terminie ustalonym w umowie i dlatego przed podpisaniem umowy zazwyczaj żąda np. zaświadczenia o wysokości zarobków. Dodatkowo, bank sprawdza (w Biurze Informacji Kredytowej – BIK) historię kredytową potencjalnego kredytobiorcy czy pożyczkobiorcy.

Biuro Informacji Kredytowej

Biuro Informacji Kredytowej (BIK) zajmuje się gromadzeniem informacji o zobowiązaniach kredytowych i ich spłaceniu. BIK został utworzony przez Związek Banków Polskich oraz banki w 1997 r.

W BIK-u znajdziemy naszą historię kredytową. Obejmuje ona dane dotyczące wszystkich zaciągniętych kredytów włącznie z zadłużeniem na kartach kredytowych. Dane są aktualizowane przynajmniej raz w miesiącu.

BLK gromadzi dane dotyczące terminowości spłaty dotychczas zaciągniętych kredytów i pożyczek w instytucjach finansowych i przeprowadza własną ocenę punktową (częściej używa się angielskiego określenia *scoring*). Każdy kredytobiorca lub pożyczkobiorca, którego dane trafiają do BLK-u, podlega ocenie – przypisuje się mu liczbę punktów od 1 do 100. Punktacja jest obliczana za pomocą formuły matematycznej i odzwierciedla wiarygodność danego klienta. Im wyższy *scoring*, tym większe prawdopodobieństwo spłaty zobowiązania w terminie. Na *scoring* w BLK-u ma również wpływ zachowanie dłużnika, a dokładnie jego cztery elementy:

- **Terminowość.** Spłata każdej raty kredytu w terminie podnosi wynik *scoringu*. Zmniejszenie oceny zależy od długości opóźnienia w spłacie, częstotliwości opóźnień oraz kwoty, której dotyczyło opóźnienie.
- **Korzystanie.** Odnosi się zarówno do kredytów konsumpcyjnych, jak i kart kredytowych. Jeżeli często w pełni wykorzystujemy limity na kartach kredytowych, BLK może nas postrzegać jako klientów bardziej ryzykownych. Jeśli zaś korzystamy z karty kredytowej, ale w sposób umiarkowany i zawsze spłacamy zadłużenie w terminie, wtedy *scoring* może wzrosnąć.
- **Wnioskowanie.** Dotyczy częstotliwości składania wniosków kredytowych w ciągu ostatniego roku. Ocenę punktową w BLK-u może obniżyć wielokrotne wnioskowanie o kredyt i otrzymanie w każdym przypadku odmownej decyzji banku. *Scoringu* nie będzie obniżało poszukiwanie najlepszej oferty kredytowej, gdyż wnioski o ten sam rodzaj kredytu złożone w podobnym okresie (w ciągu 14 dni) są traktowane jako to samo zapytanie kredytowe.
- **Doświadczenie.** Dotyczy długości naszej historii kredytowania – im dłuższa historia terminowo spłacanych zobowiązań, tym wyższa ocena.

Instytucje finansowe przy ocenie zdolności kredytowej klienta oprócz wskazań ze *scoringu* przeprowadzanego przez BLK biorą również pod uwagę własne kryteria. Są to m.in.: dochód osiągany przez osobę, która chce wziąć kredyt/pożyczkę, szacunkowe koszty utrzymania (np. liczba osób na utrzymaniu), inne zobowiązania wnioskodawcy (pożyczki, kredyty, zadłużenie na kartach kredytowych) oraz udzielone przez niego poręczenia kredytowe. Bank zazwyczaj przeprowadza własną ocenę zgodnie z opracowaną przez swoich ekspertów autorską formułą matematyczną. Stara się zredukować ryzyko i przewidzieć, czy osoba ubiegająca się o kredyt/pożyczkę będzie w stanie spłacić zobowiązanie.

Procedury związane z przyznawaniem kredytu są zazwyczaj trudniejsze niż w przypadku zaciągnięcia pożyczki. Kredytu udziela się na określony cel (np. kupno mieszkania lub samochodu), a bank kontroluje, czy kredytobiorca wydał pieniądze zgodnie z przeznaczeniem. Pieniądze z pożyczki nie są przeznaczone na konkretny cel, a czas rozpatrywania wniosku o pożyczkę jest krótszy niż w przypadku wniosku o kredyt, chociaż bank sprawdza zdolność kredytową potencjalnego pożyczkobiorcy.

Bankowe formalności związane z zaciąganiem zobowiązań mogą się wydawać uciążliwe, jednak mają zalety. Banki są doświadczonymi кредито- oraz pożyczkodawcami i potrafią obiektywnie ocenić, czy jesteśmy w stanie spłacać zobowiązania, a to może nas uchronić przed nierozważnym zadłużaniem się. Dzięki temu są w stanie udzielić kredytu lub pożyczki po niższym koszcie (czyli z niższym RRSO) niż np. firmy pożyczkowe.

Nie zawsze jednak zdolność kredytowa jest dokładnie sprawdzana. Dzieje się tak w przypadku szybkiej pożyczki krótkoterminowej, potocznie zwanej „chwilkówką”. Udzielają ich firmy pożyczkowe, zwane zwykle parabankami.

Czym są szybkie pożyczki, kto ich udziela i czy podlegają nadzorowi?

Instytucja udzielająca pożyczki niebędąca ani bankiem, ani SKOK-iem świadczy usługi pożyczania pieniędzy na podstawie ustawy o kredycie konsumenckim. Działalność firm pożyczkowych została uregulowana w 2015 r. W 2020 r. wprowadzono regulację dotyczącą szczególnych rozwiązań związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19. Obniżyła ona maksymalne koszty pozaodsetkowe z 25% całkowitej kwoty kapitału do 15% (dla pożyczek z terminem spłaty powyżej 30 dni) lub do 5% – dla pożyczek z terminem spłaty do 30 dni. Przyjęto, że maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu (niezależnie od długości jego trwania) nie mogą przekroczyć 45% całkowitej kwoty kredytu. W ten sposób obniżono RRSO, a tym samym koszty zaciągania tego typu pożyczek.

Firma pożyczkowa może funkcjonować wyłącznie w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej. Pożyczki udzielane zgodnie z przepisami ustawy o kredycie konsumenckim) nie mogą być więc udzielane przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Instytucje pożyczkowe udzielające m.in. chwilówek nie podlegają przepisom prawa bankowego i nie są kontrolowane przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF). Prowadzi ona jedynie rejestr instytucji pożyczkowych. Jest to potwierdzenie spełnienia wymogów ustawowych niezbędnych do prowadzenia tego rodzaju działalności.

Chwilówki i zagrożenia z nimi związane

„Chwilówki” to popularna nazwa pożyczek krótkoterminowych z okresem spłaty do 30 lub 60 dni. Procedury związane z udzieleniem pożyczki są proste i szybkie. Czasami „chwilówki” nie są oprocentowane, jeżeli zostaną spłacone w wymaganym terminie. Najczęściej jedynym dokumentem niezbędnym do zawarcia umowy jest dowód osobisty. Parabanki nie wymagają również zaświadczenia o zarobkach. Wniosek o udzielenie chwilówki można złożyć w siedzibie parabanku, telefonicznie lub przez internet. Kwota, którą można pożyczyć w taki sposób, waha się od kilkudziesięciu złotych do kilku tysięcy – to dużo mniej, niż możemy pożyczyć w banku. Dla osób, które nie mają zdolności kredytowej, „chwilówki” często są łatwą alternatywą w stosunku do ofert banków.

„Chwilówki” są jednak niebezpieczne dla osób o niskich dochodach, szczególnie mających dodatkowo inne kredyty czy pożyczki. Wzięcie „chwilówki” jest sposobem na podratowanie finansów osobistych, ale jej spłata wraz z odsetkami w określonym terminie może się okazać niewykonalna. Należy zwracać baczną uwagę, jakie dodatkowe opłaty są wymagane przez pożyczkodawcę – może to być np. opłata za uruchomienie pożyczki, za przygotowanie harmonogramu spłaty czy przedłużenie terminu spłaty. Instytucje pożyczkowe szybko dochodzą swoich roszczeń – udzielając pożyczki komuś, kogo zdolności kredytowej nie znają, biorą na siebie ryzyko związane z możliwością niespłacenia pożyczki. W celu wyegzekwowania spłaty zobowiązania korzystają z usług firm windykacyjnych. Dług osoby, która wzięła „chwilówkę” i jej nie spłaca, może narastać lawinowo.

Niewypłacalność i spirala zadłużenia

Wydawanie wszystkich posiadanych pieniędzy, brak poduszki finansowej, zaciąganie zobowiązań w sposób nieprzemyślany (zbyt wielu, zbyt wysokich) oraz nieznamość konsekwencji zawartych umów – wszystko to może prowadzić do niewypłacalności. To sytuacja, kiedy wysokość zobowiązań finansowych przekracza możliwość ich spłaty. Każde opóźnienie w uregulowaniu raty pożyczki lub kredytu zwiększa zadłużenie. Dłużnik często bierze wówczas kolejną pożyczkę wyłącznie po to, by pokryć nią wcześniejsze zobowiązania. W taki sposób dług może łatwo wymknąć się spod kontroli. Mamy wówczas do czynienia ze zjawiskiem nazywanym spiralą zadłużenia. Znacznie łatwiej jej zapobiegać niż się z niej wydostać.

Metody wyjścia ze spirali zadłużenia:

- kredyt konsolidacyjny – umożliwi połączenie naszych zobowiązań w jedno, którego rata będzie niższa niż suma rat wszystkich zobowiązań pozostałych do spłacenia,
- restrukturyzacja długu – dzięki niej możemy wynegocjować nowe warunki spłaty zobowiązań, m.in. wydłużyć okres spłaty zadłużenia lub wynegocjować czasowe zawieszenie spłacania rat,
- upadłość konsumencka – ogłoszenie upadłości konsumenckiej pociąga za sobą zlicytowanie części majątku osoby zadłużonej i spłatę zobowiązań z pozyskanych środków.

Sprawdzanie wiarygodności instytucji pożyczkowej

W przypadku zaciągania zobowiązań w bankach i SKOK-ach mamy pewność, że ich działalność jest objęta nadzorem Komisji Nadzoru Finansowego. Instytucje pożyczkowe nie podlegają kontroli KNF, dlatego ich wiarygodność musimy weryfikować samodzielnie.

Sprawdzanie wiarygodności instytucji pożyczkowej może polegać np. na upewnieniu się, czy nie znajduje się ona na liście podmiotów stosujących tzw. klauzule zakazane (tj. przepisy niezgodne z prawem). Można to sprawdzić na stronach internetowych urzędów, gdzie publikowane są decyzje wobec przedsiębiorców naruszających przepisy. Konsument może również skierować zapytanie do Rzecznika Finansowego i na przykład dowiedzieć się, czy na daną instytucję nie wpłynęły skargi.

W razie wątpliwości dotyczących zapisów w umowie o kredyt lub pożyczkę, możemy skorzystać z pomocy m.in.: Federacji Konsumentów, miejskiego lub powiatowego rzecznika konsumentów. Wzorce umów i sposób ich wykonywania podlegają nadzorowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (również w przypadku umów z instytucjami pożyczkowymi).

Do wyżej wymienionych instytucji możemy się zwrócić o pomoc również wówczas, gdy zawarliśmy niekorzystną dla nas umowę na skutek wprowadzenia w błąd przez nieuczciwego pożyczkodawcę, czyli padliśmy ofiarą nieuczciwych praktyk rynkowych. Jeżeli wprowadzenie w błąd przez instytucję pożyczkową nie jest pojedynczym przypadkiem, lecz dotyczy grupy poszkodowanych, wtedy zawiadomienie o podejrzeniu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów można skierować do Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) sprawuje nadzór nad zgodnością umów z obowiązującymi przepisami prawa. Może weryfikować wzorce umów oraz sposób ich wykonywania. Kontrola i nadzór dotyczą zarówno instytucji nadzorowanych przez KNF (banków i SKOK-ów), jak i tych, które nadzorowi KNF-u nie podlegają (instytucji pożyczkowych).

<https://www.uokik.gov.pl/>

Zadania dla uczniów

1. Dyskusja w klasie

Omówcie sposoby, jak ostrzegać osoby nieświadome zagrożeń przed niebezpieczeństwami wynikającymi z zaciągania szybkich pożyczek. Stwórzcie kodeks bezpiecznego zaciągania kredytów i pożyczek.

2. Dyskusja w grupie

Porównajcie oferty przykładowych instytucji pożyczkowych. Przeczytajcie uważnie dostępne wzory umów. Sprawdźcie, czy są w nich zapisy, których nie rozumiecie. Wskażcie te zapisy, które mogą zwiększyć ostateczną kwotę zadłużenia do spłaty.

